

Nediljko Ante ANČIĆ

U povodu 10. obljetnice izlaženja časopisa *Vrhbosnensia**

Želimo li doznati što je aktualno u teologiji, najbolje je da prelistamo teološku periodiku. U njoj se može osjetiti bilo duhovnih kretanja, idejnih propitivanja i praktičnih crkvenih problema svakog vremena. Stoga su se periodične publikacije nametnule kao pogodno mjesto za raspravu, istraživanje, komentiranje i izvješća o gotovo svim temama i pitanjima koja na određeni način zaokupljaju Crkvu i njezine vjernike. Postojanje teoloških časopisa nije samo pokazatelj razvoja teološke misli i znak kvalitete znanstvenog istraživanja, nego i doprinos ugledu samih institucija koje ih njeguju i izdaju. U naše vrijeme gotovo je samo po sebi razumljivo, barem kad je riječ o Katoličkoj Crkvi, da bogoslovni fakulteti i visoke škole u pravilu izdaju svoje znanstveno-stručne publikacije u kojima se teologizira u društvenom, kulturalnom i religijskom kontekstu dotičnoga učilišta. Ima primjera da su takve časopise pokretali veliki teolozi, pojedini entuzijasti ili skupine istomišljenika, ali su se oni bez povezanosti s učilištem ili više učilišta teško mogli održati.

I. Povijesni okvir

Postoje teološki časopisi s bogatom tradicijom i dugim vremenskim razdobljem izlaženja. Prvi se od njih javljaju na europskom prostoru već početkom 19. st. Tako je 1819. u Tübingenu pokrenut *Theologische Quartalzeitschrift*, zacijelo najstarija revija koja i danas redovito izlazi. Talijanski časopis *Civiltà cattolica*, osnovan davne 1850. god., napunio je više od sto pedeset godina. Ipak veći broj uglednih teoloških časopisa javlja se u drugoj polovici 19. st. u ozračju Prvoga vatikanskog sabora, kao što su primjerice *Nouvelle Revue théologique* u Bruxellesu (1868.), *Zeitschrift*

* Izlaganje na Okruglom stolu o časopisu *Vrhbosnensia*, koji je održan 29. veljače 2008. na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji. - *Napomena urednika*.

für katholische Theologie u Innsbrucku (1877.) ili *Stimmen der Zeit*, list njemačkih Isusovaca (München 1875.) te mnogi drugi. Svi su oni na svoj način odražavali svoje vrijeme i dijelili njegovu sudbinu proživljavajući ratove i diktature, društvena previranja i duhovne krize, različita ograničenja i kratke prekide ali su ipak opstali.

Današnji teološki časopisi na hrvatskom jezičnom području mladi su od gore spomenutih. S obzirom na njihovu duljinu neprekinutoga izlaženja i određeni teološki pečat koji su dali svome vremenu mogu se svrstati u tri skupine.

a) U prvu skupinu pripadaju oni koji su pokrenuti u prvoj polovici 20. st. Najstarija je *Bogoslovska smotra* osnovana 1910. god. pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Deset godina poslije pokrenut je časopis *Život* (1920.). Drugi svjetski rat posve je zaustavio cjelokupno crkveno izdavaštvo, a zatim teško vrijeme poraća u komunističkoj vladavini, koja je progonila Crkvu, nije dopuštalo gotovo nikakvo oživljavanje izdavačke djelatnosti. U takvim vrlo nepovoljnim prilikama i dva spomenuta časopisa imala su dugi prekid i čekala bolja vremena. Šezdesetih godina prošloga stoljeća postupno je uslijedilo određeno popuštanje tadašnje državne vlasti u odnosima prema Crkvi pa je *Bogoslovska smotra* ponovno počela izlaziti 1963. god. a *Život* pod nazivom *Obnovljeni život* 1971. god.

b) U drugu skupinu časopisa pripadaju oni koji su utemeljeni za vrijeme Drugoga vatikanskog sabora ili u godinama poslije njega. To je razdoblje obilježeno s jedne strane stanovitim poboljšanjem odnosa tadašnjega režima prema Crkvi, a u samoj Crkvi Koncil je među vjernicima izazvao snažno duhovno buđenje, uveo otvorenost i dijalog te inicirao svekoliku obnovu. U tom ozračju unutarnje slobode i vjerničkoga poleta u Splitu je nadbiskup Frane Franić, očito potaknut pastoralnom konstitucijom *Gaudium et spes*, 1966. god. pokrenuo časopis *Crkva u svijetu*, dok je liturgijski časopis *Služba Božja* počeo izlaziti već 1960. god. u Makarskoj, prvih godina doduše tiskan ciklostilom i u vrlo skromnom obimu. Poslije su nadolšli i neki drugi časopisi, kao primjerice *Svesci* (Kršćanske sadašnjosti) i *Kateheza* (1979.). No, postkoncilsko je vrijeme i na razini opće Crkve iznjedrilo cijeli niz novih revija pri bogoslovnim učilištima. Najpoznatiji su zacijelo *Concilium* (1964.) koji izlazi na više jezika te *Medunarodni katolički časopis Communio* (1971.) koji ima desetak izdanja na različitim jezicima.

c) Nakon pada komunizma i uspostave demokracije otvorio se duhovni prostor i stvorene su materijalne pretpostavke za reorganizaciju teoloških učilišta i pokretanje novih periodičnih publikacija. Tih godina u

Hrvatskoj se osnivaju dva nova časopisa: pri tadašnjoj Teologiji u Đakovu, današnjemu Katoličkom bogoslovnom fakultetu, osnovan je časopis *Diacovensia*, *Teološki prilozi* (1993.) a pri Teologiji u Rijeci *Riječki teološki časopis* (1993.). Iste godine Franjevačka teologija u Sarajevu pokreće svoj časopis pod imenom *Bosna Franciscana*. Sve tri pokrenute revije izlaze dva puta godišnje. U tu najmladu skupinu pripada i naš slavljениk *Vrhbosnensia*, *Časopis za teološka i medureligijska pitanja*, osnovan 1997. god. pri Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji nakon svršetka rata u Bosni i Hercegovini i povratka te ustanove iz privremenog izgnanstva u Bolu na otoku Braču. Izuzevši *Novu prisutnost. Časopis za intelektualna i duhovna pitanja* pokrenut prije nekoliko godina (2003.) u Zagrebu *Vrhbosnensia* je naša najmlada periodična publikacija.

2. Profil časopisa

Od periodične publikacije teološkog učilišta očekuje se da u svojim člancima i radovima tumači i obrazlaže kršćansku vjeru i njezine sadržaje, prati crkveni navještaj i događanja, propituje i vrednuje pastoralno djelovanje i vjerničko svjedočenje u životu zajednice. Tu zadaću *fides quaerens intellectum* valja uvijek iznova obavljati u svjetlu novih izazova i pitanja koje svako vrijeme sa sobom nosi. Da bi časopis izvršavajući taj nalog bio cijenjen i uvažavan te se uz niz drugih sličnih revija izborio za svoje mjesto unutar periodike, mora postupno izgrađivati vlastiti profil preko kojeg će u teološkoj struci i u Crkvi biti zapažen, prepoznat i priznat. Drugim riječima treba se odlučiti za određeno usmjerenje kojim će se uredništvo i najbliži suradnici revije voditi u odabiru i objavljivanju tekstova bilo da se radi o praćenju događanja iz života mjesne i opće Crkve bilo da je riječ o području na kojemu se želi sudjelovati u teološkim raspravama.

Koliko god je, dakle, važna *differentia specifica* toliko su s njom povezane brojne poteškoće i ograničenja. Naime, nije lako pronaći srednji put ili određenu ravnotežu da u časopisu budu zastupljene kako opće crkveno-pastoralne teme tako i posebna područja s specijalnom teološkom tematikom. Ako se zapostave posebna pitanja, prijeti opasnost da publikacija ne pronade ili ponovno izgubi svoju specifičnost; ako se pak na stranicama časopisa daje previše mjesta specijalnim područjima, onda se lako skrene u preusku specijalizaciju za koju nema širega zanimanja čitateljstva što je za relativno malo jezično područje kao naše također nepovoljno. Uz te idejne dileme uredništvo prate i praktični problemi pronalaska kvalitetnih i aktualnih tekstova za svaki pojedini broj.

Danas se svi časopisi suočavaju s teškoćama kako opstati u vrijeme novih medija.¹ S obzirom na taj problem stanje se posljednjih desetljeća stubokom promijenilo. Veoma je porastao broj tiskovina (knjiga i časopisa). Pojavili su se novi mediji kao što je Internet s publikacijama koje se često besplatno nude pa čine snažnu konkurenciju tradicionalnim časopisima. Tome valja pridodati da je u mnoštvu tiskovina teško imati pregled svega što se objavljuje na pojedinom području. Mnogi teološki pisci težeći za originalnošću nude svoja samo skicirana a nedovoljno razrađena i kritički sagledana polazišta. S druge strane, valja imati na umu da u današnjemu modernom društvu prevladavaju mediji slike što nepovoljno utječe na čitalačke navike ljudi i na zanimanje za crkvene i teološke tekstove. U zemljama s razvijenim crkvenim izdavaštvom mnogi su nakladnici u krizi ili se izdavačke kuće gase a naklade teoloških tiskovina strahovito se smanjuju. I kod nas se opaža sklonost da studenti teologije malo čitaju, da se koriste kratkim sažetcima i posežu za tzv. lako “probavljivim” tekstovima da i ne spominjemo problem nepostojanja šire čitalačke publike. Pa ni sami profesori, čini se, ne čitaju dovoljno radove drugih kolega na svome području.

3. Ekumenizam i međureligijski dijalog - temeljno usmjerenje

Iz podnaslova časopisa *Vrhbosnensia* doznajemo da se bavljenje teološkim i međureligijskim pitanjima zacrtava kao težište njegova teološkoga pristupa i uređivačkog opredjeljenja. U predgovoru prvoga broja glavni urednik Marko Josipović označuje međureligijski dijalog i ekumenizam temeljnim usmjerenjem novoosnovane revije. Takav profil je na neki način zadan bosansko-hercegovačkim religijskim i kulturološkim kontekstom u kojemu djeluje Vrhbosanska katolička teologija sa svojim sjedištem u Sarajevu. Uredništvo časopisa ne bježi od realnosti nego svjesno prihvaća to susretno različitih naroda s vlastitom religijskom pripadnošću i kulturnim nasljedem kao mogućnost i potrebu da se njeguje iskreni i dobromjerni međureligijski dijalog i zdrava ekumenska nastojanja kako bi doprinijeli “izgradnji povjerenja i uzajamnog zbližavanja ljudi uz priznavanje i poštivanje vlastitosti svakog naroda i pojedinca”.² No, razlog za spomenuto usmjerenje časopisa ne pruža samo konkretna društvena sred-

¹ Vidi R. SCHWAGER, “Neue Medien und alte Zeitschriften”, u: *Zeitschrift für katholische Theologie* 125 (2003), 149-155.

² Usp. *Vrhbosnensia*, 1 (1997), 5.

ina sa svojim posebnostima nego ga nameću i smjernice Katoličke Crkve izražene u dokumentima Drugoga vatikanskog sabora u Dekretu o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* (UR) i Deklaraciji o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama *Nostra aetate* (NA). Zauzetost oko jedinstva kršćana i želja za dijalogom s drugim religijama trajna su i neopoziva opredjeljenja Katoličke Crkve unatoč povremenim zastojevima. U prilog tome svjedoče mnogi dokumenti u postkoncilskom vremenu do danas na razini opće i mjesnih Crkava, zatim brojne geste i aktivnosti papa, značajni koraci učinjeni u tom smjeru i vidan teološki napredak koji je na tim područjima postignut. Današnje umrežavanje i povezivanje svijeta globalizacijskim procesima još hitnije nameću zadaću dijaloga religija i zbližavanja kršćana u zajedničkoj odgovornosti za sudbinu čovječanstva i budućnost svakog naroda na našoj planeti.

Stoga smatram da je Vrhbosanska katolička teologija izabrala pravi put u profiliranju svoga časopisa. To je do sada i jedina periodična publikacija na hrvatskom govornom području koja je u svoj program postavila takvo usmjerenje. U kojoj je mjeri ono u proteklom razdoblju ostvareno, trebalo bi možda drugom zgodom pomnije proučiti. No prateći ono što je objavljeno u dosadašnjih dvadeset brojeva časopisa *Vrhbosnensia*, pažljivi čitatelj može jasno uočiti kontinuiranu prisutnost članaka i radova koji se bave kako ekumenskim pitanjima tako i temama medureligijskoga dijaloga. Tome su svakako pridonijeli medureligijski kolokviji u organizaciji Vrhbosanske katoličke teologije na kojima se već desetak godina vodi dijalog s drugim vjerskim zajednicama i raspravlja o važnim pitanjima od velikoga značenja za bolje međusobno upoznavanje te izgradnju povjerenja i poštivanja u odnosima među pripadnicima različitih kulturnih i vjerskih tradicija. Valja se samo prisjetiti nekih od tema na tim skupovima: Katolici i židovi; Katolici i muslimani; Katolici i pravoslavni; Odnos vjere i kulture; Deklaracija *Dominus Jesus* Kongregacije za nauk vjere; Religijske zajednice u BiH i sekularno društvo itd. Izlaganja s kolokvija redovito su objavljivana na stranicama časopisa. Isto tako valja reći da *Vrhbosnensia* donosi aktualne radove ne samo katoličkih, nego i pravoslavnih i muslimanskih autora.

Osvrt na proteklo desetljeće časopisa ohrabruje da se novim poletom ustraje na započetom putu, učeći iz dosadašnjega iskustva i koristeći se novim mogućnostima suvremenih medija. Dakako uvijek ima mjesta za sadržajna i tehnička poboljšanja. U svezi s tim iznio bih nekoliko sitnih praktičnih prijedloga: Valjalo bi razmisliti o tome da se dio svakoga aktualnog broja, možda pregled sadržaja i sažetci članaka, stavi na web stranicu kako bi bio dostupan i širem krugu zainteresiranih. Bilo bi u skladu s

opredjeljenjem publikacije da kontinuirano prati izlaženje važnih vaticanskih dokumenata s područja međureligijskih (i ekumenskih!) odnosa i donosi njihove prijevode na hrvatski jezik. Kod samoga tiskanja lista bolje bi bilo umjesto sadašnjega brizganja prijeći na šivani uvez koji je nešto skuplji ali je pritom hrbat znatno čvršći i puno dugotrajniji osobito ako se časopis često otvara ili iz njega fotokopira. I kao posljednje, ali ne manje važno, trebalo bi prijeći na kategorizaciju članaka i na vrednovanje njihove kakvoće kako bi se tako podatci o pojedinim člancima našli u središnjoj sveučilišnoj knjižnici a časopis ušao u znanstvenu bazu podataka. To bi zacijelo pridonijelo njegovoj kakvoći i ugledu.

Pogled na dosadašnji prijedeni put časopisa *Vrhbosnensia* potiče nas i na zahvalnost prema svima onima koji ga čitaju, uređuju, u njemu pišu i surađuju ili njegovo redovito izlaženje na drugi način svesrdno podupiru. A takvih zacijelo nije malo počevši od glavnoga urednika i uredništva, profesora Vrhbosanske katoličke teologije, do uzoritoga kardinala Vinka Puljića, pastira Vrhbosanske nadbiskupije. S njegovim riječima potpore i dobrim željama upućenim prije deset godina našem slavljeniku, a koje su i danas aktualne, želim zaključiti svoj osvrt: "U ovo poratno vrijeme, kada je toliko toga porušeno u ljudima i među ljudima, ovaj teološki časopis treba poticati istinsku obnovu ljudskog duha i srca, obnovu povjerenja i uvažavanja različitih na ovim prostorima i u ovom podneblju. Od srca podržavam sve napore i pothvate da takav časopis zaživi i krene na dugo i plodno putovanje ostavljajući iza sebe svijetli trag katoličkog duha i razmišljanja."³

³ Vinko kardinal PULJIĆ, "U povodu prvog broja časopisa *Vrhbosnensia*", u: *Vrhbosnensia*, 1 (1997), 7.